

УДК 338.439
© 2010

С.М. ХАЛАТУР,
аспірант

ОСНОВНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ РІВНЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ
БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Розкрито сучасний стан формування механізмів забезпечення продовольчої безпеки та напрями її формування в Україні. Визначено основні концепції продовольчої безпеки на національному рівні. Сформульовано основні напрями забезпечення продовольчої безпеки в державі на макроекономічному та мікроекономічному рівнях.

Адекватний механізм забезпечення продовольчої безпеки є важливим чинником формування системи економічної безпеки держави. Завдяки вирішенню продовольчої проблеми досягається, насамперед, сталий соціально-економічний розвиток населення та його демографічне відтворення. Тому проблема формування механізмів, що забезпечують продовольчу безпеку та розробку шляхів її вирішення, є надзвичайно актуальною.

Основними аспектами сучасного стану регіонального розвитку АПК в Україні займаються такі провідні вчені, як Н.І. Верхоглядова, Т.П. Галушкіна, Б.М. Данилишин, Т.І. Качала, С.В. Коляденко, Т.Я. Олійник, Ю.В. Орловська, В.Є. Реутов, М.А. Хвесик [1–5, 8–10,]. Проте, на наш погляд, усе ще недостатньо в цьому напрямку розкрито питання щодо рівня продовольчої безпеки нашої країни. Потребує подальшого опрацювання методика визначення реальної оцінки параметрів продовольчого забезпечення населення та пошуків шляхів забезпечення всіх верств населення продовольством в необхідній кількості, асортименті та якості. Тому **метою** наших досліджень було визначення рівня продовольчої безпеки України, розкриття основних напрямів державної продовольчої політики та джерел її забезпечення на рівні країни.

Концепція продовольчої безпеки на національному рівні має передбачати виробництво в країні достатньої кількості продуктів для власних потреб, а якщо порівняльні переваги не сприяють цьому, вона повинна бути в змозі імпортувати необхідне продовольство [6].

Сільськогосподарське виробництво в Україні ведеться на 70 % всієї території країни, тоді як в Росії на 12 %, США – 53 % [7]. При цьому для України притаманна територіальна диференціація виробництва продовольства, що потребує наявності гнучкої та налагодженої мережі міжрегіональної торгівлі. Нині в АПК зосереджено більше половини виробничих фондів, виробляється близько 50 % ВВП, дві третини товарів народного споживання, працює майже 40 % населення [8].

Результати досліджень та їх обговорення. Україна, як один з основних аграрних регіонів світу, має великий потенціал для забезпечення продовольством інших країн в найближчому майбутньому. Система національної продовольчої безпеки мусить базуватися на принципах самозабезпеченості, незалежності, доступності, відповідній якості. Ці характеристики слід враховувати під час формування державної політики відносно продовольчої безпеки і забезпечувати такі її напрями: ефективний розвиток АПК, форму-

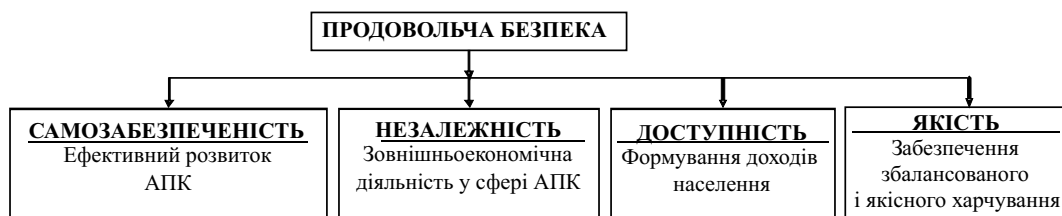

Рис. 1. Напрями формування державної політики забезпечення продовольчої безпеки України

вання доходів населення, динамічний розвиток зовнішньоекономічної діяльності у сфері АПК, забезпечення збалансованого і якісного харчування населення (рис. 1) [10].

Важливим елементом забезпечення продовольчої безпеки на макро- та мікроекономічному рівнях є прийнятий 31 травня 2007 р. Закон України “Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів (ГМО)”. Сільськогосподарська продукція має бути сертифікована щодо вмісту ГМО, а для готової продукції, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 1 січня 2007 р., передбачається обов’язкове маркування тих продуктів харчування, що містять ці організми [5].

Під час розробки та формування основних аспектів та напрямів розвитку політики продовольчої безпеки держави потрібно враховувати механізми їх функціонування на макро- та макрорівнях.

Вважаємо, що основними напрямами в забезпеченні продовольчої безпеки України з урахуванням умов ринкової економіки на макроекономічному рівні повинні бути певні показники – рис. 2.

У свою чергу основні напрями, що забезпечують формування обґрунтованого рівня продовольчої безпеки держави на мікроекономічному рівні, включають відповідні складові – рис. 3.

Метою продовольчої політики держави має стати досягнення споживання основних

Рис. 2. Макроекономічні аспекти забезпечення продовольчої безпеки України

Рис. 3. Мікроекономічні аспекти забезпечення продовольчої безпеки України

продуктів харчування населенням України на рівні науково обґрунтованих норм з подальшим покращенням його структури та підвищення якості продукції вітчизняного виробництва.

Фізична доступність продовольства залишається недостатньою, що підтверджується продовольчою кризою 2007 р., коли коефіцієнт продовольчої безпеки становив лише 0,59 в.п. [3]. Мають місце значні коливання середніх обсягів споживання продуктів харчування населенням. Галузь сільського господарства залишається низькорентабельним

видом діяльності. Основним показником, який характеризує рівень продовольчої безпеки країни, є фізична доступність продовольства (табл. 1).

Протягом 1991–2008 рр. на 43 % зменшилися обсяги виробництва зернових культур, м'яса у 2,3 рази, молока в 2 рази та яєць на 14 %. Лише обсяги виробництва овочів зросли на 3 %. Того ж часу обсяги виробництва такого низькоцінного продукту харчування, як картопля, залишалися відносно стабільними.

Використовуючи методику Світової про-

1. Динаміка виробництва основних продуктів харчування в Україні [5]

Показник	Рік										
	1991	1995	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Валовий збір основних сільськогосподарських культур											
Зернові культури, тис. т	51009	33930	24581	24459	39706	38804	20234	41809	38016	34258	29295
Картопля, тис. т	16732	14729	12723	19838	17344	16619	18453	20755	19462	19467	19102
Овочі, тис. т	6666	5880	5324	5821	5907	5827	7704	6964	7295	8058	6835
Виробництво продукції тваринництва											
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	4358	2294	1695	1663	1517	1639	1725	1600	1597	1723	1912
Молоко, млн т	24,5	17,3	13,4	12,7	13,4	14,1	13,7	13,7	13,7	13,3	12,3
Яйця, млн шт.	16287	9404	8740	8809	9668	11309	11477	11955	13046	14235	14063

2. Динаміка продовольчої безпеки України [9]

Показник	Рік										
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Чисельність населення України, млн. осіб	50,5	50,1	49,7	49,3	48,4	48	47,8	47,4	47,1	46,7	46,5
Обсяги виробництва зерна, тис. т	35472	26471	24581	24459	39706	38804	20234	41809	38016	34258	29295
Обсяги виробництва зерна, спроможні забезпечити продовольчу ситуацію, тис. т	40400	40080	39760	39440	38720	38400	38240	42700	41000	48700	50020
Коефіцієнт продовольчої безпеки	0,88	0,66	0,62	0,62	1,03	1,01	0,53	0,98	0,93	0,70	0,59

довольчої організації (ФАО), згідно з якою для оцінки стану продовольчої безпеки використовується обсяг виробництва зерна на душу населення, визначено рівень продовольчої програми України (табл. 2).

Аналізуючи дані табл. 2, можна зробити висновок: у 1999–2001 рр. спостерігалась кризова ситуація щодо продовольчої безпеки України. У наступні два роки ситуація покращилась, але підвищення рівня продовольчої безпеки відбулося за рахунок збільшення обсягів виробництва зерна та зменшення чисельності населення України. 2004 року український ринок охопила нова продовольча криза, яка тривала до 2008 р. включно. Така ситуація обумовлена погодними умовами та неналежним рівнем організації й управління сільськогосподарським виробництвом.

цилась, але підвищення рівня продовольчої безпеки відбулося за рахунок збільшення обсягів виробництва зерна та зменшення чисельності населення України. 2004 року український ринок охопила нова продовольча криза, яка тривала до 2008 р. включно. Така ситуація обумовлена погодними умовами та неналежним рівнем організації й управління сільськогосподарським виробництвом.

Висновки

Соціально-економічний розвиток населення досягається завдяки вирішенню питань продовольчої безпеки в країні. Система національної продовольчої безпеки має формуватися на ефективному розвитку АПК, його зовнішньоекономічної діяльності, на формуванні доходів населення, забезпеченні збалансованого і якісного харчування населення.

Продовольча політика досягається за рахунок споживання основних продуктів харчування населенням України на рівнях обґрунтованих норм і правил структури підвищення якості продукції вітчизняного виробництва.

Сучасні умови розвитку та функціонування сектору АПК в Україні свідчать про високий потенціал у сфері забезпечення

продовольчої безпеки. Однак для реалізації потужного ресурсу агропромислового комплексу необхідно впровадити низку заходів на макро- і мікрорівнях у цілому. Серед них:

- створення законодавчо-правової бази;
- формування сприятливого інвестиційного клімату;
- підвищення життєвого рівня населення;
- використання гнучкої системи цін, сучасних форм управління;
- забезпечення безпечності продукції та ін.

Коефіцієнт продовольчої безпеки є похідним показником ефективності функціонування харчової промисловості. Головною причиною недостатнього рівня продовольчої безпеки в державі є спад виробництва про-

дукції рослинництва і тваринництва. Це у свою чергу спричинює нарощення обсягів імпорту продуктів харчування і автоматично

знижує рівень коефіцієнта продовольчої безпеки України.

Бібліографія

1. *Верхоглядова Н.І.* Соціально-ринковий вибір як основа економічного розвитку суспільства / Н.І. Верхоглядова // Держава та регіони. – Запоріжжя, 2007. – № 1. – С. 70–78.
2. *Галушкіна Т.П.* Екологічний імператив розвитку територій: сутність та організаційні механізми забезпечення / Т.П. Галушкіна, О.В. Мартинюк // Вісник соціально-економічних досліджень: [зб. наук. праць]. – Одеса, 2009. – № 36. – С. 275–290.
3. *Данилишин Б.М.* Просторова організація продуктивних сил України: мезо- та мікрорегіональний рівень / Б.М. Данилишин, Л.Г. Чернюк, М.І. Фащевський. – Вінниця : Книга-Вега, 2007. – С. 569–572.
4. *Качала Т.І.* Особливості формування регіонального ринку споживчих товарів та послуг / Т.І. Качала, А.Є. Ходирева // Зб. наук. праць ЧДТУ. – 2006. – № 16. – С. 90–102.
5. *Коляденко С.В.* Територіальна організація агропромислового комплексу України: методологія, практика та механізм реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.00.05: РВПС України / С.В. Коляденко. – К., 2009. – 36 с.
6. *Кукурудза І.І.* Інноваційна діяльність в регіоні: стан, проблеми, перспективи / І.І. Кукурудза // Вісник економічної науки. – 2005. – № 1. – С. 58–67.
7. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / [Ю.В. Макогон, В.В. Деркачева, Е.А. Пашко, П.А. Фильянов]. – Донецк : ДонНУ, 2006. – С. 156–245.
8. *Олійник Т.Я.* Територіальна організація агропромислової інтеграції України у світове співтовариство: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук 08.10.01: РВПС України / Т.Я. Олійник. – К., 2006. – 40 с.
9. *Орловська Ю.В.* Стратегічне управління інвестиціями в регіональний розвиток / Ю.В. Орловська. – К. : Знання України, 2006. – С. 330–335.
10. Регіональні виміри глобальної економічної системи: [монографія] / [В.Є. Реутов, А.С. Горда, А.З. Новак та ін.]. – Сімферополь : ПП “Підприємства “Фенікс”, 2009. – С. 375–385.

В сфері горно-металургічного і хімічного виробництва діяльність людини стала зрозумілою з діяльністю геологічних процесів, протікаючих на Землі. Внаслідок вибросів в атмосферу углекислого і інших газів виникає парниковий ефект: щороку середня температура планети підвищується на 0,02 °С, що може привести до танення льодових континентів і затопленню частини Землі.

Из “Рекомендаций по рекультивации техногенных ландшафтов” / [Кобец А.С., Узбек И.Х., Волох П.В. и др.]